

ŽENSKÉ V OBOROŽENIH SILAH – PRIMER SLOVENSKE VOJSKE**

Povzetek. Ob petnajsti obletnici sprejetja Resolucije Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov 1325 o ženskah, miru in varnosti je bil v Slovenski vojski pripravljen vprašalnik na temo vloge in položaja žensk v oboroženih silah. Za izhodišče raziskovanja smo izbrali zbornika na temo žensk v oboroženih silah, ki sta na Slovenskem izšla v letih 1995 in 2002. Teoretična izhodišča smo preverili na vzorcu v Slovenski vojski. V članku so predstavljeni rezultati vprašalnika iz leta 2015, na katerega so o vlogi in položaju žensk v Slovenski vojski doma in v mednarodnih operacijah ter na misijah v tujini odgovarjali pripadniki in pripadnice Slovenske vojske, ter primerjalna analiza z rezultati prejšnjih raziskav, ki so bile izvedene na Ministrstvu za obrambo.

Ključni pojmi: Slovenska vojska, Resolucija OZN 1325, ženske v oboroženih silah, enakopravnost spolov, mednarodne operacije in misije

Uvod

31. oktobra 2000 je Varnostni svet Organizacije Združenih narodov (OZN) sprejel resolucijo 1325¹ o ženskah, miru in varnosti. Sledile so ji še druge (1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122 in 2422), ki poudarjajo nesorazmeren vpliv vojn in konfliktov na ženske in otroke ter osvetljujejo dejstvo, da so bile ženske zgodovinsko vedno na obrobju mirovnih procesov in stabilizacijskih naporov. Te resolucije poudarjajo pomembno vlogo žensk pri preprečevanju in reševanju konfliktov, mirovnih pogajanjih, graditvi miru, humanitarnih in pokonfliktnih aktivnostih. Poudarjajo pomen vključevanja žensk in njihovo enakopravno sodelovanje v vseh dejavnostih, ki se nanašajo na vzdrževanje miru in varnosti. Resolucija 1325 poziva države članice, naj integrirajo vidik spola v načrtovanje, priprave in usposabljanje

---

* Liliana Brožič, doktorica znanosti, Fakulteta za državne in evropske študije, Slovenska vojska; Polkovnica Mojca Pešec, doktorica znanosti, Slovenska vojska.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ V originalnem nazivu Security Council Resolution on Women Peace and Security, 1325.

za mirovne misije, zaščitijo ženske in deklice v oboroženih spopadih ter vključijo vidik spola v sisteme obveščanja in programe OZN. Resolucijo je sprejela tudi naša država in Slovenska vojska (SV) jo je kot obvezno čtivo vgradila v programe usposabljanja ter priprave slovenskih kontingentov, ki se udeležujejo mednarodnih operacij in misij. Vidiki resolucij, ki določajo potrebo po večji vlogi in enakopravnem sodelovanju žensk v oboroženih silah in dejavnostih, povezanih z obrambo, ostajajo v več vidikih neizpolnjeni. V Sloveniji sta po osamosvojitvi leta 1991 izšla dva zbornika, namenjena ženskam v oboroženih silah. Prvi je nastal leta 1995, pet let pred resolucijo OZN. Njegova urednica je bila Zorica Bukinac, izšel pa je v založbi Ministrstva za obrambo z naslovom *Ženske v oboroženih silah*. Leta 2002 je nastal drugi. Urednici sta bili Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, moči so združili Obramboslovni raziskovalni center Fakultete za družbene vede, Ministrstvo za obrambo in Generalštab SV. V predgovoru k zborniku je takratni minister za obrambo Anton Grizold ugotavljal, da ni več vprašanje, ali naj bodo oborožene sile odprte za ženske in ali ženske lahko opravljajo vojaško službo, tudi bojne naloge. Razprava v zborniku je bila namenjena predvsem vprašanju, kako ženske v oboroženih silah najbolje uporabiti in jim zagotoviti čim večjo enakopravnost (Grizold, 2002: 7–8). V prvem zborniku smo dobili prvi zapis ženskih izkušenj iz SV ter poglede domačih in tujih avtorjev na vlogo žensk v oboroženih silah. V drugem zborniku so bili skozi prizmo tradicije, kulture in vzorcev spolnih vlog predstavljeni omejevalni dejavniki pri vključevanju žensk v oborožene sile ter analiza deleža žensk in dolžnosti, ki jih opravljajo v SV.

Od nastanka obeh zbornikov je minilo kar nekaj časa, od zadnjega več kot trinajst let. V vmesnem času je nastalo nekaj posamičnih del, sestavkov, ki so bili predstavljeni na konferencah s tematiko žensk v oboroženih silah, v okviru pregleda stanja na področju obrambnega resorja je bila leta 2009 opravljena primerjalna analiza položaja žensk v SV, napisanih je bilo nekaj diplomskih in magistrskih del. Ob 15. obletnici sprejema resolucije OZN 1325 je treba ponovno preveriti, kakšen je današnji položaj žensk v SV.

Večje vključevanje žensk v oborožene sile še vedno vzbuja veliko pozornosti in dilem. Izkušnje številnih držav kažejo na veliko pozitivnih, pa tudi negativnih izkušenj. V tem prispevku bo poudarek na teoretičnih vidikih večjega vključevanja žensk v oborožene sile, njihovi vlogi v mednarodnih operacijah in na misijah (MOM) ter na rezultatih, ki so bili pridobljeni z vprašalnikom, katerega namen je bil preveriti, kaj o današnjem položaju žensk v vojski menijo ženske, zaposlene v SV, in kaj o tem menijo njihovi moški sodelavci. Naše raziskovalno vprašanje je, ali so se od nastanka obeh zbornikov, opravljenih vmesnih raziskav in uveljavitve resolucije OZN 1325 do danes položaj žensk v SV, njihova vloga, prisotnost in vpliv na razvoj ter delovanje oboroženih sil v miru in MOM spremenili.

Teoretična izhodišča

Vojaški sociolog Charles Moskos pravi, da položaj žensk s perspektive vidika spola v modernih vojskah bistveno določajo socialne spremembe v družbah in spremembe v organizacijskih strukturah oboroženih sil, še posebej po koncu hladne vojne. Že pred koncem hladne vojne je bil trg delovne sile v evropskih državah zaznamovan z vedno večjo pristojnostjo žensk. To je povzročilo spremembo v pogledih javnosti na položaj zaposlenih žensk ter vedno večjo podporo in uveljavitev pravnih norm enakih možnosti za ženske in moške. Direktive, ki so izhajale iz evropskega prava, so v številnih državah oslabile pravne izjeme, ki so ženskam preprečevale vstop v nekatere vojaške zvrsti na podlagi spola. V vojskah so se povečali pritiski na zagotavljanje boljših kariernih možnosti za ženske. Tehnološke spremembe v oborožitvi in sistemih so povzročile tudi relativno zmanjševanje poudarka na fizičnih sposobnostih kot najpomembnejšem elementu vojaške učinkovitosti (Moskos et al., 2000).

Koncu hladne vojne je sledilo obdobje tranzicije, v katerih so se sodobne konvencionalne oblike organizacijske strukture vojsk preoblikovale v tako imenovane postmoderne organizacijske oblike, za katere je značilno pet velikih organizacijskih sprememb: strukturno in kulturno prepletanje civilne in vojaške sfere; zmanjševanje razlik med vojaškimi zvrstmi ter bojnimi in podpornimi funkcijami; sprememba vloge vojske, ki vse več deluje v operacijah, ne tradicionalno vojaških (mirovne, stabilizacijske operacije); oborožene sile se vse pogosteje uporabljajo v operacijah, ki jih avtorizirajo in legitimizirajo naddržavne entitete ter internacionalizacija oboroženih sil (Moskos et al., 2000: 2).

Prepletanje vojaškega in civilnega v vojaških organizacijah je povečalo pritisk javnosti na večjo integracijo žensk v oborožene sile. V nekaterih evropskih državah, predvsem skandinavskih, na Nizozemskem, v Franciji, Kanadi in tudi v Sloveniji, je bila polna integracija žensk v vojsko omogočena že kmalu po koncu hladne vojne. V drugih državah, kot sta Nemčija in Italija, integracija poteka postopno, začela se je šele po prehodu v novo tisočletje. Tudi v ZDA, kjer so ženske polno integrirane v določene bojne enote že desetletja, so vse dolžnosti zanje odprli šele leta 2016.²

V večini vojsk, v katerih so ženske v celoti ali skoraj v celoti integrirane v oborožene sile, imajo največ težav pri integraciji z vidika spola v pehotnih in specialnih enotah. Tudi kadar ženske uspešno opravijo zahtevana usposabljanja in sodelujejo v aktivnostih, v katerih enote delujejo v kopenskih

---

² Danska je ženskam odprla vse dolžnosti že leta 1995, uveljavili so tudi žensko naborništvo. Žensko naborništvo je leta 2016 uveljavila tudi Norveška. Nizozemska in Francija sta ženske skoraj v celoti integrirali že v zgodnjih osemdesetih prejšnjega stoletja, Francija je leta 1992 zanje odprla še dolžnosti na bojnih ladjah.

vojaških operacijah, jih le malo ostane na tovrstnih dolžnostih toliko časa, da bi lahko pridobile zahtevane pogoje za enakovredno nadaljevanje kariere. Njihov (ne)uspeh je največkrat odvisen od izpolnjevanja fizičnih zahtev in socialno pogojen. Številne študije³ so pokazale, da se ženske v bojnih enotah velikokrat spoprijemajo z neprijaznim in neudobnim okoljem, ki ga dodatno otežuje negativen odnos moških kolegov, ki jih ne sprejemajo kot enakovredne, ne obravnavajo pošteno in se vedejo nespoštljivo. Tudi vodilni v praksi največkrat niso zares zavezani polni integraciji žensk. Ženske, ki jim je uspelo doseči fizične standarde, se še vedno srečujejo s pomembnimi socialnimi in psihološkimi ovirami. Socialni vpliv žensk v bojnih enotah zato ostaja majhen. Njihova kariera v oboroženih silah je zaradi odsotnosti poveljniških dolžnosti v bojnih enotah navadno preusmerjena v podporne dele vojske, počasnejša in ne zagotavlja doseganja odločevalskih dolžnosti, še posebno tistih, ki niso samo vojaškostrokovne, pač pa imajo vpliv tudi na obrambno politiko.

Prepletanje vojaških in civilnih struktur v vojski ter nove vrste vojaškega delovanja postopoma zmanjšujejo pomen bojevnitva, predvsem med častniki. Ta sicer še obstaja, a v zadnjih dveh desetletjih in pol smo priče porastu novih profilov vojakov: vojakov intelektualcev z visokimi civilnimi akademskimi nazivi, vojakov državnikov, častnikov, ki so večji odnosov z javnostmi in mediji, ter vojakov diplomatov (Moskos v Moskos et al., 2000: 19).

Kadar ga opazujemo z vidika pojava novih vojaških poklicev, pri analiziranju vidika spola postaja pomembno vprašanje predvsem to, kateri častniški profili bodo v vojaški karieri imeli možnost napredovati na odločevalske dolžnosti. Ali so to klasični vojaški profili bojevnikov, poveljnikov ali tudi drugi? Z vidika spola je tovrstno vprašanje pomembno, saj je poveljniških dolžnosti malo, konkurenca je velika in ovire, ki so v vojski postavljene pred ženske, so odvisne od družbenih, socialnih in kulturnih dejavnikov.

Med teorije, pomembne za našo temo, uvrščamo tudi teorijo o civilno-vojaških odnosih, ki daje največ poudarka civilnemu nadzoru nad oboroženimi silami. Ob preučevanju različnih načinov, kako zagotoviti najboljši način civilnega nadzora, se med klasične poglede na to temo gotovo uvrščata Huntington (1957) in Janowitz (1960) (v Carrieras, 2015).

Nekateri sodobni avtorji pojma demokratičnega in civilnega nadzora nad oboroženimi silami enačijo, kot da gre za sinonim, veliko pa jih demokratični nadzor nad oboroženimi silami razume kot nadzor političnih odločevalcev (Forster v Carrieras, 2015; Furlan, 2012). Različni pogledi med strokovnjaki so prispevali k nastanku nove teorije, ki poudarja trikotnik

³ Gre predvsem za študije, o katerih pišejo tuji avtorji kot npr. Jude Eden (2015), Charles E. Rice (2015), Hellen Carreiras (2010), Anthony King (2013) in drugi.

odnosov na področju nadzora nad oboroženimi silami, ki poleg oboroženih sil in političnih odločevalcev daje velik poudarek tudi javnosti, ki naj bi bila temelj varovanja demokratičnih vrednot. Kot predlaga Forester, je treba analizirati vodenje oboroženih sil zato, da bi jih lahko upravljali skladno s pričakovanji družbe (Forester, 2006). Bruneau in Matei (2008; 2013) predlagata, naj se pojem kontrole oziroma nadzorstva razširi tako, da bo upošteval učinkovitost in načrtnost, ki se zdita nujni za legitimnost oboroženih sil in učinkovite civilno-vojaške odnose.

Carrierasova poudarja, da v teoriji civilno-vojaških odnosov ostaja večna dilema, kaj je pomembnejše. Ali so oborožene sile učinkovitejše pri spoprijemanju z vedno novimi varnostnimi izzivi ali to, da se dosledno odzivajo na širok spekter vrednot v družbi, katere del so in jih ta tudi financira (2015).

Teoretični okvir za raziskovanje vloge oboroženih sil v odnosu do javnosti je postavil Huntington. Bistvo njegove teze je, da se vojske kot družbene institucije lahko ohranjajo le, če izpolnjujejo imperitive javnosti (Huntington, 1957). Prezelj je to tezo dopolnil z ugotovitvijo, da se morajo oborožene sile in obrambni sistemi prilagajati zahtevam javnosti, hkrati pa javno mnenje tudi sooblikujejo (1997: 1020). Z vidika javnosti in medijev se postavlja vprašanje, kako oborožene sile izpolnjujejo svoj socialni in funkcionalni imperativ. Funkcionalni imperativ, obramba države, je temeljno poslanstvo vojske. Socialni imperativ je rezultat ideologij, vrednot in kulturnih norm (Jelušič, 1997: 68). Kadar vojska deluje v duhu postavljenih zahtev, je bolj sprejemljiva za različne javnosti, sprejemljivost pa je pogoj za doseganje lojalnosti državljanov in priznanje legitimnosti (Prezelj, 1997: 21). Po mnenju nekaterih avtorjev (Kotnik Dvojmoč, 1995, 2002; Gibbons in drugi, 2012; Eden, 2015; Rice, 2015) so oborožene sile manj učinkovite, če in kadar so v njih ženske ali večji delež žensk, demokratična družba pa skladno s svojimi vrednotami pričakuje, da bodo v oboroženih silah tudi predstavnice ženskega spola enako ali primerno zastopane kot moški.

Izkušnje v mednarodnem okolju so različne. Izkušnje ženskih pripadnic v romunskih oboroženih silah so v MOM zelo dobrodošle. Pripadnice oboroženih sil v romunski vojski so polno integrirane. Živijo in delajo popolnoma enako kot njihovi moški kolegi pod enakimi pogoji kot moški. Njihova vloga je bila še posebno cenjena v okviru nalog, ki so jih opravljale v Iraku, Afganistanu in na Kosovu, kjer je bilo treba vzpostavljati stike z lokalnimi ženskami in otroki (Valcu, 2007). Podobno ugotavljata Witman in O'Neillova, ki navajata primere, pri katerih je bila v MOM vloga žensk zaradi njihovega spola pomembna pri uresničevanju nalog enot v okviru Natovih sil. Med patroljiranjem švedskih enot, med katerimi so bile tudi ženske predstavnice (Swedish Provincial Reconstruction Team), v Mazar-el-Sharifu v Afganistanu je ena izmed pripadnic med pogovorom z domačinko izvedela, da bo v naslednjih dneh poroka, na kateri domačini pričakujejo več sto

gostov. Natove enote so se zaradi te informacije lahko ustrezno varnostno pripravile. Nadaljujeta s primerom, ko so ameriške enote (United States Engagement Team) v provinci Helmand v Afganistanu naletele na kmeta, ki je, potem ko je opazil, da je v enoti ženska, želel z njo govoriti. Z moškimi v enoti ni želel govoriti, ženski pripadnici pa je povedal za bombo neda-leč stran, za katero so pozneje poskrbeli za to usposobljeni vojaki (Witman, O'Neill, 2012).

Ednova navaja, da so morali v ameriški vojski pri vključevanju žensk na vojaški akademiji West Point in Annapolis uvesti nove standarde fizične pri-pravljenosti. Ob upoštevanju norm, predpisanih za moške, fizičnih preizku-šenj ni uspelo opraviti 61 odstotkom žensk, medtem ko enakih standardov ni uspelo doseči 4,8 odstotka moških, zato so za vključevanje žensk predpi-sali nove standarde, prilagojene njihovim sposobnostim. Bolj se je zapletlo pri sprejemanju žensk v enote marincev. Marinci zahtevajo, da morajo biti pripadniki sposobni nositi svojo standardno bojno opremo. V vzorcu 409 moških in 379 žensk je preizkus dvigovanja bremena uspešno prestalo 80 odstotkov moških in 8,7 odstotka žensk, zaradi česar Ednova ugotavlja, da bi drugačni standardi pri sprejemanju žensk v enote marincev lahko pome-nili varnostno tveganje in zmanjšali učinkovitost enot pri opravljanju bojnih nalog (Eden, 2015). Ob letošnji odločitvi, da se za ženske odprejo vse dolž-nosti, so marinci temu najbolj nasprotovali, čeprav standardov niso znižali in morajo ženske, ki se odločijo, da bodo konkurirale za dolžnosti v pehot-nih in specialnih enotah, izpolniti enake standarde kot moški.

Pri zagotavljanju enakih možnosti v oboroženih silah ne gre več za vprašanje enakopravnosti, temveč kompetenc in doseganja meril pripravljenosti in usposobljenosti za opravljanje nalog (King, 2013: 7, Grizold, 2002: 7-8). Carrierasova meni, da gre predvsem za razliko med retoriko in realnostjo. Kadar je enakopravnost spolov v oboroženih silah urejena na normativni ravni, v praksi še vedno prihaja do prevlade tistih kulturnih vplivov in nape-tosti, ki ustvarjajo dileme o tem, ali bo ženska izpolnila predvidena pričako-vanja (Carrieras, 2010: 477). Te dileme še vedno ovirajo notranje socialne in kulturne spremembe v oboroženih silah in spodbujanje dobrih praks, ki temeljijo na načelu enakih možnosti: najboljši kandidat, tudi za najbolj izpo-stavljene in odločevalske dolžnosti.

Metodološki pristop

V zborniku iz leta 1995 je Jelušičeva napovedala potrebo po sistematič-nem empiričnem spremljanju vstopanja žensk v SV in njihovega položaja (Jelušič, 14). V zborniku iz leta 2002 je bil empirični pregled o položaju žensk dopolnjen z rezultati ankete med študenti obramboslovja na Fakulteti za družbene vede in med slušatelji Centra vojaških šol na temo žensk v

vojski. Zato smo kot izhodišče za pripravo vprašalnika na temo ženske v vojski leta 2015 upoštevali ugotovitve iz raziskav v prejšnjih zbornikih ter v okviru pregleda obrambnega resorja iz leta 2009 in nekatere ugotovitve o omejevalnih dejavnikih pri vključevanju žensk v oborožene sile (Kotnik, 2002: 28–67)⁴. Želeli smo preveriti, ali so leta 2015 ugotovitve in omejevalni dejavniki še vedno določali položaj in vlogo žensk v SV.

Vprašalnike so septembra 2015 ločeno izpolnjevali moški in ženske v SV. Vprašalnik je bil enak za oba spola, pri čemer je imel vprašalnik za ženske pet vprašanj več (29) kot tisti za moške (24). Vprašalnika sta bila razdeljena na tri sklope. Prvi je bil namenjen demografskim vprašanjem, drugi položaju in vlogi žensk v SV in tretji vlogi žensk pri opravljanju nalog v MOM. Vprašalnik je izpolnilo 99 pripadnic SV, kar predstavlja 9 odstotkov vseh zaposlenih žensk v SV, in 80 moških ali 1,3 odstotka vseh zaposlenih moških v SV. Cilj raziskave je bil zajeti vzorec pripadnic SV v velikosti od 5 do 10 odstotkov vseh zaposlenih.

V demografskem delu vprašalnika smo pridobili podatke o starosti, stanu, številu otrok, izobrazbi, času vstopa v vojaško organizacijo in statusu vprašanih v SV (civilna oseba, vojaški uslužbenec ali vojaška oseba). Demografski del vprašalnika smo uporabili pri povezovanju statusa (čina in položaja) z odgovori, ki so se nanašali na vlogo žensk v SV in vključenosti žensk v MOM, s čimer smo želeli preveriti, kako doseženi status v vojski vpliva na percepcijo o enakih možnostih in uveljavljanje resolucije 1325.

V drugem delu nas je zanimalo, kako vprašani ocenjujejo vlogo žensk v SV: ali menijo, da bi moral biti delež žensk drugačen od sedanjega, kako delež žensk v SV vpliva na kakovost delovanja SV, ali ženske vojaški poklic opravljajo težje (zaradi družinskih obveznosti, fizičnih naporov, daljših odsotnosti, kot so vaje, misije, porodniški dopusti) kot moški, ali imajo ženske enake karijerne možnosti kot moški, ali imajo pri napotitvah na različne oblike izobraževanja enake možnosti, če so drugače obravnavane v SV kot moški kolegi, in ali predpisi v SV ustrezno urejajo vprašanje nadlegovanja, ki temelji na spolu. Odgovore smo uporabili za analiziranje omejevalnih dejavnikov, ki vplivajo na današnji položaj in vlogo žensk v SV.

V tretjem delu smo jih vprašali, kolikokrat so se sami udeležili MOM, ali menijo, da vključenost žensk v MOM vpliva na kakovost delovanja

---

⁴ Kotnik je pri opazovanju omejitvenih dejavnikov pri vključevanju žensk v oborožene sile izpostavil več ravni opazovanja, in sicer etični ali nacionalni, kulturni in vrednostni, religiozni, slojevski (razredni) oziroma socialno-ekonomski, spolni, rasni, politični (strankarski) oziroma ideološki, regionalni in izobrazbeni vidiki. Med omejitvene dejavnike pri vključevanju žensk je štel tradicijo, kulturo in vzorce spolnih vlog; stroške (ki nastanejo, ko je treba vojaško opremo, oborožitev in namestitve prilagoditi ženskim značilnostim); fizične značilnosti žensk; psihične značilnosti žensk; zdravstvene težave žensk; starševstvo in družinsko življenje; odnose med spoloma in spolno nadlegovanje; moralo, kohezijo in učinkovitost vojaških enot; vprašanje sodelovanja žensk za opravljanje bojnih nalog; funkcionalno in položajno diferenciacijo ter diskriminacijo žensk.

oboroženih sil, ali je napotitev na MOM bolj stresna za ženske kot za moške, kako odhod v MOM doživljajo družine ženskih in kako moških pripadnikov, kako pripadnice SV sprejema lokalno okolje držav, v katerih delujejo kontingenti, ali vprašani menijo, da so v MOM dolžnosti, za katere bi bilo pomembno, da jih opravljajo ženske, in ali delovanje žensk v MOM vpliva na spremembe družbenih vlog žensk v lokalnem okolju. Odgovori na vprašanja so bili uporabljeni pri analiziranju praktičnega uresničevanja resolucije 1325 ter ocene tega, ali imajo po mnenju slovenskih vojakin in vojakov ženske res pomembno vlogo pri preprečevanju in reševanju konfliktov.

Ker nas je zanimalo, kako ženske ocenjujejo napredek na področju zagotavljanja enakih možnosti pri opravljanju vsakodnevne vojaške službe in v MOM, smo jim namenili še nekaj dodatnih vprašanj, ki so bila usmerjena v pridobivanje podatkov o motivih za vstop v SV, zadovoljstvu s kariero in podpori pri opravljanju nalog (prilagojenost opreme) ter vlogi, ki jim jo nadrejeni določijo v MOM. Želeli smo ugotoviti, ali nekateri dejavniki, ki so pomembni za vstopanje žensk v vojsko, morebitno prilagajanje vojaške opreme ženskim sposobnostim in konstituciji ter funkcionalna diferenciacija in diskriminacija še vedno omejujejo delovanje žensk v SV.

Rezultati, pridobljeni z vprašalniki Ženske v Slovenski vojski, 2015

Demografski vidik

Največ vprašanih spada v starostno skupino od 30 do 49 let, in sicer 75,7 odstotka žensk in 61,3 odstotka moških. Večina vprašanih je poročenih oziroma živi v partnerski zvezi ter ima otroke. Brez otrok je približno enak odstotek vprašanih žensk (21) in moških (20).

Pri analizi izobrazbene stopnje smo ugotovili, da je vprašalnik izpolnjevalo več višje in visoko izobraženih žensk (80,8%) kot moških (67,6%). Največ vprašanih žensk se je v SV zaposlilo v času od leta 1992 do 2000 (53,3%), največ moških pa v krajšem in zgodnejšem obdobju od leta 1990 do 1994 (42,5%). Po prehodu v poklicno vojsko leta 2004 se je v SV zaposlil skoraj enak odstotek vprašanih (16% žensk in 15% moških). Sklepamo lahko, da so bili vprašani v večini izkušeni pripadniki in pripadnice z dolgoletnim stažem v SV. Prav tako lahko sklepamo, da sta njihovo razumevanje vloge in položaja žensk ter ocena omejitvenih dejavnikov pri vključevanju in delovanju žensk v SV dopolnjena s praktično izkušnjo delovanja in kariernih poti žensk v SV tako v času naborništv kot tudi poklicne vojske.

Med pripadniki SV, ki so se odzvali vprašalniku, je bilo tako med ženskami kot tudi med moškimi največ častnic in višjih vojaških uslužbenk (44,5%) oziroma častnikov in višjih vojaških uslužbencev (46,3%). To pomeni, da so vprašalnik izpolnjevali v glavnem višje in visoko izobraženi

pripadniki SV. Odziv lahko kaže tudi na to, da so častnice in častniki bolj seznanjeni s problematiko uresničevanja enakih možnosti in da jih vloga posameznika v vojaški organizaciji z vidika spola zanima.

Vloga žensk v Slovenski vojski

Na vprašanje, kako ocenjujejo vlogo žensk v SV⁵, je večina žensk ocenila, da je dobra, saj je možnosti dobro, zelo dobro in odlično izbralo 77 odstotkov pripadnic. Enako mnenje deli 69 odstotkov moških. Več moških kot žensk ocenjuje, da je vloga žensk slaba ali zadovoljiva (31%), enako meni 23,5 odstotka žensk. Zanimivo je, da je kar 10 odstotkov moških ocenilo, da je vloga žensk odlična, skoraj enak delež moških, in sicer 12,5 odstotka, pa meni, da je slaba. Sklepamo lahko, da so ženske s svojim položajem in vlogo v SV večinoma zadovoljne. Podrobna analiza pokaže, da tako menijo predvsem častnice, manj pa so s svojim položajem zadovoljne vojakinje in podčastnice.

Prvo bistveno odstopanje med ženskami in moškimi se pokaže pri vprašanju o tem, ali je delež žensk v SV⁶ leta 2015, ki je 15,9-odstoten, previsok, ravno pravi ali prenizek. Kar 52,6 odstotka moških ocenjuje, da je delež previsok. Večina žensk ali 66,7 odstotka meni, da je ravno pravi, 20 odstotkov žensk pa verjame, da bi moral biti celo višji. Sklepamo lahko, da omejitveni dejavniki, kot so tradicija, kultura in vzorci spolnih vlog, skrb za moralno, kohezijo in učinkovitost vojaških enot ter vprašanje učinkovitega delovanja žensk pri opravljanju bojnih nalog, bistveno oblikujejo pogled na vlogo žensk v vojski in bolj odločilno oblikujejo mnenja moških o tem, kaj je primeren delež žensk v vojski, kot je to pri ženskah. To deloma potrjujejo tudi odgovori na vprašanje, kako delo žensk vpliva na kakovost delovanja SV, in sicer je 37 odstotkov moških in nobena ženska odgovorilo, da ženske negativno vplivajo na kakovost delovanja vojske.

V tem delu vprašalnika smo ponudili možnost, da se pri odgovorih dodajo komentarji. Večina vprašanih se je odločila, da te možnosti ne bo izkoristila. Največ komentarjev smo dobili pri vprašanju o tem, ali menijo, da imajo ženske enake karijerne možnosti kot moški. Da jih imajo, se je odločilo 42 odstotkov žensk in 62 odstotkov moških. Večina vprašanih moških meni, da imajo ženske boljše karijerne možnosti kot moški, česar pa niso utemeljili. Žensk, ki menijo, da nimajo enakih kariernih možnosti, je bilo 26

---

⁵ Avtoricama ni znano, da bi v kateri od držav, ki so članice Nata, izvedli tako ali podobno analizo, intervjuje ali vprašalnike na podobno temo.

⁶ Leta 2014 je bil delež žensk v SV 13,9 %. Med državami članicami Nata smo bili na šestem mestu po deležu žensk v oboroženih silah. Večji delež so imele Latvija (16,5 %), ZDA (15,2 %), Bolgarija (14,8 %), Madžarska (14,6 %) in Kanada (14,3 %). IMS Office of Gender advisor. Summary of the national reports of Nato member and partner nations, str. 8. Dostopno preko http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_03/Summary.pdf (22. 6. 2016).

odstotkov, kar 29 odstotkov pa se jih ni moglo odločiti. Ženske, ki karijerne možnosti žensk ocenjujejo negativno, so svoja stališča komentirale z ocenami, da v SV ni kompetenčnega modela, da imajo moški, ki so nadrejeni in lahko vplivajo na kariero posameznika, do žensk v vojski predsodke in da ženske velikokrat dajejo prednost pred kariero družini. Ko smo ženske vprašali o tem, kako zadovoljne so s svojo kariero, jih je 65 odstotkov odgovorilo, da so zadovoljne, nezadovoljnih pa je 35 odstotkov žensk.

Večina žensk (51 %) in velika večina moških (77 %) meni, da predpisi v SV ustrezno urejajo vprašanje spolnega nadlegovanja. Kar 36 odstotkov žensk je ocenilo, da ustreznosti normativne ureditve na tem področju ne morejo oceniti. Velik delež strinjanja lahko kaže na to, da večina vprašanih prihaja iz poveljstev in štabov ter ne iz bojnih enot, v katerih so bili v preteklosti javno izpostavljeni primeri spolnega nadlegovanja v SV. Nezmožnost ocene ustreznosti normativne ureditve lahko pomeni nepoznavanje aktov ali pa stališče, da akti niso zadosten instrument za preprečevanje pojavov spolnega nadlegovanja.

Za podrobnejši vpogled v stališča do omejevalnih dejavnikov na vlogo in položaj žensk v SV smo postavili več vprašanj.

Vprašali smo jih, ali menijo, da ženske dinamični vojaški poklic opravljajo težje zaradi družinskih obveznosti, fizičnih naporov, daljših odsotnosti (vojaške vaje, misije, delo v tujini itn.), porodniškega ali starševskega dopusta (nega otroka). Večina žensk in moških (60 in 70 %) meni, da ženske opravljajo vojaški poklic težje zaradi obveznosti, fizičnih naporov in daljših odsotnosti. Pri opredeljevanju do odsotnosti zaradi porodniškega in starševskega dopusta kar 41 odstotkov vprašanih moških meni, da ta ženskam ne omejuje opravljanja vojaškega poklica. Sklepamo lahko, da imajo moški tako mnenje zato, ker je pravica do porodniškega dopusta v Sloveniji pozitivno družbeno sprejeta in normativno uveljavljena.

V dodatnih vprašanjih, ki so bila namenjena samo ženskim pripadnicam, smo jih vprašali o razlogih za vstop v vojaško organizacijo. Večina jih je odgovorila, da so se v vojski zaposlile zaradi spleta okoliščin (55 %) ter ker gre za zanimiv in dinamičen poklic (25 %). Sklepamo lahko, da se je velika večina vprašanih žensk, ki so se zaposlovale od leta 1994 do 2004, odločila za zaposlitev v SV, ker je bilo zaposlovanje v tem času odprto in spodbujano, predvsem na področjih, ki veljajo za podporna. To so potrdili tudi odgovori na vprašanje, katere dolžnosti opravljajo: 36 odstotkov jih opravlja strokovne naloge (pravo, finance, protokol), 43 odstotkov štabne naloge (načrtovanje, kadri), 14 odstotkov jih opravlja administrativne in tehnične naloge. Samo 6 odstotkov vprašanih opravlja naloge v bojnih enotah.

Na vprašanje, ali menijo, da je vojaška oprema (npr. uniforma, zaščitni jopič), dovolj prilagojena telesnim značilnostim žensk, je večina vprašanih (47 %) mnenja, da je oprema še vedno premalo prilagojena ženskam.

Ženske v mednarodnih operacijah in na misijah

V tretjem delu vprašalnika smo želeli izvedeti, kako se v SV uveljavljajo določila resolucije OZN 1325 o pomenu polnega vključevanja in enakovrednega sodelovanja žensk pri zagotavljanju miru in varnosti.

Delež žensk je v številu pripadnikov SV v MOM od leta 2000 do 2014 nihal. Leta 2004 se je s 5 odstotkov znižal na najmanjšo raven, 3 odstotke. Leta 2006 je dosegel skoraj 12 odstotkov, v naslednjih letih pa se je ustalil med 7 in 9 odstotki. Leta 2014⁷ je bil odstotek žensk v MOM 8,9.

Med vprašanimi se MOM nikoli ni udeležilo 52,5 odstotka žensk in 22,5 odstotka moških. Med tistimi vprašanimi ženskami, ki so se MOM udeležile, jih je samo 20 odstotkov delalo na terenu.

Sklepamo lahko, da so ženskam v MOM prav tako kot tudi v Sloveniji namenjene predvsem podporne, administrativno-tehnične vloge.⁸

Zanimalo nas je tudi, kaj menijo o kakovosti delovanja oboroženih sil v MOM, če so vanje vključene ženske. Skoraj enak delež vprašanih moških (50%) meni, da ženske negativno vplivajo na kakovost oboroženih sil v MOM, medtem ko 53 odstotkov žensk in 32 odstotkov moških meni, da ženske pozitivno vplivajo na kakovost oboroženih sil v MOM. Med moškimi je 34 odstotkov takih, ki so bili enkrat ali večkrat v MOM, in menijo, da ženske negativno vplivajo na kakovost delovanja SV.

71 odstotkov žensk in 65 odstotkov moških meni, da je odhod v MOM za ženske težji kot za moške. Skoraj enak odstotek jih meni, da je odhod v MOM bolj stresen za ženske kot za moške (44 in 45%).

Zanimalo nas je, kako pripadnice SV sprejemajo lokalna okolja v MOM. 62 odstotkov žensk meni, da so dobro sprejete, 26 odstotkov jih meni, da so sprejete enako kot moški. 33 odstotkov moških pravi, da ženske niso dobro sprejete, enak odstotek moških meni, da so dobro sprejete, 34 odstotkov pa jih meni, da različna okolja ženske in moške sprejemajo enako. Moški so poudarili, da je okolje v MOM za učinkovitost vojske zelo pomembno in da je vloga žensk povezana z vrednotami v lokalnih okoljih.

V odgovorih, ali menijo, da v MOM obstajajo dolžnosti, za katere je bistveno, da jih opravljajo ženske, večina žensk, in sicer 31 odstotkov, in

⁷ V letu 2014 je bil delež vseh žensk vseh držav članic v Natovih operacijah 5,6%. Kanada je imela 11,1% žensk, Hrvaška 3,9% žensk, Češka 5,8% žensk, Estonija 1,9% žensk, Latvija 12% in Litva 5,4% žensk. IMS Office of Gender advisor. Summary of the national reports of Nato member and partner nations, str. 18. Dostopno preko http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_03/Summary.pdf (22. 6. 2016).

⁸ Po podatkih, analiziranih za leto 2008, je M. Pešec zapisala, da so v tem letu ženske v SV opravljale štiri pomembne naloge: ena je bila poveljnica slovenskega kontingenta v BiH, ena je bila namestnica poveljnika bojne skupine v Kforju, dve častnici sta bili namestnici poveljnikov kontingentov v Isafu. V analizi iz leta 2012 je Pešceva ugotovila, da so ženske v MOM opravljale predvsem dolžnosti v podpornih enotah. Po letu 2008 pa do konca leta 2015 ženske v Slovenski vojski niso nikoli več zasedale poveljniških oziroma namestniških dolžnosti.

62 odstotkov moških pravi, da ni tako. Kljub temu so ženske pri navajanju dolžnosti, kje naj bi bile ženske nepogrešljive, naštele predvsem področja, ki večinoma veljajo za podporna, kot so zdravstvena oskrba, zbiranje obveščevalnih informacij na terenu, administracija, psihologija in vzpostavljanje stikov v lokalnem okolju. Moški so navedli zdravstveno oskrbo, preglede oseb ženskega spola, skupine za povezavo z lokalnim okoljem in poudarili, da lahko v nekaterih kulturnih okoljih z ženskami komunicirajo le ženske.

Zanimalo nas je tudi, ali menijo, da delovanje žensk v MOM vpliva na spremembe družbenih vlog žensk v lokalnem okolju. Večina vprašanih žensk in moških take ocene ni mogla dati, 38 odstotkov moških pa meni, da ženske v operacijah ne vplivajo na družbene spremembe v okoljih MOM. Sklepamo lahko, da tovrstne ocene izhajajo iz dejstva, da v operacijah sodeluje le malo pripadnic SV, pa še te večinoma opravljajo podporne naloge v baznih kampih, kar onemogoča stik in vpliv na lokalno okolje in ne ustvarja dobre prakse v SV.

Kvantitativna primerjava analize položaja žensk v Slovenski vojski (2008–2016)

Pred analizo vprašalnika smo opravili kvantitativno primerjavo podatkov o položaju žensk v Slovenski vojski iz let 2008⁹ in 2012¹⁰ ter ocenili položaj žensk v začetku leta 2016.

Julija 2016 so v SV trije generali in deset brigadirjev, od katerih so trije na generalskih položajih, eden je na vojaški dolžnosti v civilnem delu MO. Leta 2012 je bilo na najvišjih vodstvenih položajih sedem žensk in dve na poveljniških dolžnostih. Leta 2016 edina slovenska brigadirka opravlja generalsko¹¹ dolžnost v GŠSV. Štiri polkovnice, dve podpolkovnici in dve višji vojaški uslužbenki zasedajo sedem vodstvenih dolžnosti na najvišji ravni in eno poveljniško dolžnost.¹² Ocenimo lahko, da je bil od leta 2012 pri napredovanju žensk v visoke čine in na visoke vodstvene položaje narejen

⁹ Analiza je bila opravljena v sklopu Strateškega pregleda obrambnega resorja (SPOR) 2009.

¹⁰ Kvantitativni podatki za leto 2012 so bili pripravljene za predstavitev na seminarju o položaju spola v oboroženih silah, ki ga je SV organizirala v sodelovanju z Uradom varuhinje človekovih pravic in Centrom za varnostno sodelovanje v jugovzhodni Evropi (RACVIAC), ki je bil izveden v Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje SV marca 2012.

¹¹ V Natovih operacijah v letu 2014 ni bilo na generalski dolžnosti nobene ženske. IMS Office of Gender advisor. Summary of the national reports of Nato member and partner nations, str. 18. Dostopno preko http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_03/Summary.pdf (22. 6. 2016).

¹² Dve polkovnici prvič opravljata dolžnosti vodje nacionalnega predstavništva v tujini in vojaške atašejke. Ena polkovnica zaseda vodstveni položaj v GŠSV (vodja kadrovskega oddelka), druga je na položaju namestnice poveljnika brigade. V času prejšnjih analiz sta opravljali dolžnost poveljnice bataljona. Ena vojaška uslužbenka je vodja finančnega sektorja in ena pravne službe na GŠSV. Dve podpolkovnici opravljata polkovniške dolžnosti vodij oddelkov v GŠSV (obveščevalne zadeve in finance).

napredek, manj pa je poveljnic. Delež žensk med visokimi častniškimi¹³ čini (od majorja do brigadirja) se je od leta 2008 povečal s 7 na 10 odstotkov. V primerjavi z letom 2008 pa je v SV manj mladih častnic, saj je bilo poročnic in nadporočnic (39) leta 2015 kar 43 odstotkov manj kot leta 2008 (68).

Pri podčastnikih¹⁴ je slika podobna. Skoraj trikrat več žensk kot leta 2008 je med štirimi najvišjimi podčastniškimi čini, vendar ni nobene na najvišjem. Leta 2015 je bilo na dveh začetnih podčastniških činih (53) kar 52 odstotkov manj žensk kot leta 2008 (110).

Na ravni nižjih taktičnih enot je enako število poveljnic vodov kot konec leta 2008. Pozitiven premik je pri poveljnicah čet, ki so danes tri, leta 2012 pa je bila le ena. Analiza pokaže, da je prav na tem poveljniškem položaju, ki je kot prvi namenjen kadrovski izbiri prihodnjega poveljniškega kadra, selekcija žensk največja. Čeprav mora vsak mladi častnik oziroma častnica, ki zaključi častniško šolanje, že od leta 2010 najprej brez izjeme opravljati dolžnost poveljnika voda oziroma primerljive enote, so ženske le redko izbrane za poveljnice čet, kar je pogoj, da bi bile v svoji karieri sploh obravnavane kot kandidatke za dolžnost poveljnika bataljona oziroma polka. Sklepamo lahko, da imajo pri izbiri med enako dobrimi kandidati prednost moški.

Zasedanje poveljniških dolžnosti je prvi pogoj za napredovanje na odločevalske dolžnosti na najvišjih ravneh vojske. Primerjava med podatki od 2008 do 2016 je pokazala, da je bilo leta 2008 kar 80 žensk na stotniških, majorskih in podpolkovniških položajih, pa vendar sta v osemletnem obdobju do leta 2016 samo dve ženski imeli priložnost opravljati dolžnost poveljnice bataljona.¹⁵ Leta 2011 je SV dobila prvo poveljnico vojaške šole. Od leta 2013 SV nima več nobene ženske na dolžnosti poveljnice bataljona, polka, šole ali brigade.

Raziskave so pokazale, da se ženske pri izbiri za poveljniške dolžnosti v bojnih enotah samoomejujejo. Med najbolj pogostimi samoomejevalnimi dejavniki, ki so bili izpostavljeni v raziskavah vse od leta 2000 in tudi v vprašalniku za leto 2015, sta razpetost med službo in družino ter presojanje oziroma dvom v lastne sposobnosti. Raziskave so pokazale, da so samoomejevalni dejavniki velikokrat posledica neobstoja ustrezne organizacijske podpore ženskam, ki kot matere težje opravljajo vojaško dolžnost (odsotnost, uravnavanje/obvladovanje službenih in družinskih obveznosti)

¹³ Delež žensk s častniškimi čini od majorja (OF 3) do brigadirja (OF 6) v državah članicah Nata in partnerskih državah v letu 2014 je bil 7,6 %. IMS Office of Gender advisor. Summary of the national reports of Nato member and partner nations, str. 18. Dostopno preko http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_03/Summary.pdf (22. 6. 2016).

¹⁴ Delež žensk v najvišjih podčastniških činih v državah članicah Nata in partnerskih državah je v letu 2014 znašal 9,4 % (od OR 5 do OR 9). IMS Office of Gender advisor. Summary of the national reports of Nato member and partner nations, str. 15. Dostopno preko http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_03/Summary.pdf (22.6.2016).

¹⁵ V vseh 25 letih obstoja SV so dolžnost poveljnice bataljona opravljale samo 3 ženske.

oziroma jih izraba pravice do odsotnosti z določenih vojaških dejavnosti (teren, vaje, misije) v času, ko so otroci majhni, v nadaljnji karieri postavlja v neenak položaj z večino moških kolegov. Kot samoomejevanje smo prepoznali tudi to, da ženske o svojih sposobnostih presojujejo večdimenzionalno, le redko z vidika ambicije po napredovanju. Ženske se večkrat ne odločijo sprejeti ponujene dolžnosti, če niso popolnoma prepričane v svoje znanje, sposobnosti, izkušnje, saj se kot predstavnice manjšine zavedajo, da so bolj izpostavljene in strožje ocenjevane.

Sklep

Socialne spremembe v slovenski družbi in organizacijski strukturi oboroženih sil so vplivale tudi na položaj žensk v SV. Vse od oblikovanja lastne vojske po letu 1991 in tudi ob prehodu iz naborniške v poklicno vojsko so se v SV uveljavile vse pravne norme, ki ženskam zagotavljajo enake možnosti pri zaposlovanju in karieri. Že proti koncu prejšnjega stoletja je SV zaposlovala 13 odstotkov žensk, danes odstotek žensk, in sicer 16 odstotkov, spada med najvišje med državami članicami Nata. SV se je ustrezno odzvala na spremembe vrednot v družbi, ki so jim v obdobju po koncu hladne vojne sledile tudi druge moderne vojske, in izpolnila svoj socialni imperativ.

Različne analize in raziskave v tujini in doma so pokazale, da kakovostna integracija žensk v oborožene sile, tudi ko je podprta z različnimi normativni dokumenti, ki določajo, da je treba ženskam zagotoviti enake možnosti pri zaposlovanju in napredovanju ali pa spodbujajo večje vključevanje žensk na odločevalske položaje, še ne pomeni, da se tovrstna določila spoštujejo tudi v praksi. Ovire, ki so postavljene pred ženske v vojski, so odvisne od družbene, socialne in kulturne naravnosti. Funkcionalna in položajna diskriminacija žensk je še vedno prisotna, kar je potrdila tudi naša raziskava *Ženske v oboroženih silah*, 2015. Z njo smo ob 15. obletnici sprejema resolucije OZN 1325, ki poziva k večji vlogi in enakopravnemu sodelovanju žensk v oboroženih silah in dejavnostih, povezanih z obrambo, želeli preveriti, kako enakopravno je sodelovanje žensk v SV.

Odgovori na vprašanja o vlogi in položaju žensk v SV, ki so bila postavljena ženskam in moškim, so pokazali, da ženske svoje delovanje v vojski sprejemajo pozitivno, da delež žensk ocenjujejo kot primeren in menijo, da njihovo delo pozitivno vpliva na kakovost delovanja vojske. Nasprotno pa večina vprašanih moških meni, da je delež žensk v SV previsok, da imajo boljše karijerne možnosti od moških, 37 odstotkov pa jih meni, da ženske negativno vplivajo na kakovost delovanja vojske.

Ženske in moški se večinoma strinjajo, da ženske zaradi družinskih obveznosti, fizičnih naporov in daljših odsotnosti vojaški poklic opravljajo težje kot moški.

Delež žensk, ki sodelujejo v mirovnih operacijah in na misijah v okviru slovenskih kontingentov, je majhen. Na njih je funkcionalna in položajna diskriminacija še bolj izrazita. Večina žensk opravlja podporne naloge v baznih kampih, v zadnjih sedmih letih nobena ženska ni opravljala poveljniške dolžnosti. Iz odgovorov vprašalnika smo izvedeli, da moški večinoma menijo, da ženske v MOM negativno vplivajo na kakovost delovanja oboroženih sil in da delovanje žensk v MOM ne vpliva na spremembe družbenih vlog žensk v lokalnem okolju. Tovrstna stališča potrjujejo, da so pri odločanju o napotitvah žensk v operacije še vedno odločujoči omejitveni dejavniki, povezani z vprašanji morale, kohezije in učinkovitosti bojnih enot.

O vlogi in položaju žensk v SV v zadnjih petindvajsetih letih lahko razpravljamo in ju ocenjujemo s količinskega in kakovostnega vidika. Slednji določa njihovo vlogo in položaj v luči enakih možnosti ter vpliva na razvoj vojske in obrambno politiko.

Integracijo žensk lahko ocenimo kot napredek. Njihovo vključevanje po prehodu na poklicno vojsko se ni zmanjšalo, povečalo se je tudi število žensk v mirovnih operacijah. Ugotovili smo, da so omejitveni dejavniki, ki vplivajo na izpolnjevanje zavez na področju uveljavljanja enakih možnosti, raznovrstni. Položaj žensk v SV še vedno določajo predvsem tradicija, kultura in vzorci spolnih vlog, vprašanja morale, kohezije in učinkovitosti vojaških enot ter dejavniki samoomejevanja, ki so povezani z družino, starševstvom in kritičnim presojanjem lastnih sposobnosti. Žensk na poveljniških položajih, ki omogočajo napredovanje na odločevalske funkcije, je malo. Bistveno je zmanjšan delež žensk med začetnimi podčastniškimi in častniškimi čini, kar za prihodnost pomeni manjše število žensk, ki se lahko potegujejo za vodstvene in odločevalske dolžnosti.

Čeprav ženske svojo vlogo v SV ocenjujejo pozitivno in svoje delo kot prispevek h kakovosti delovanja vojske, poznajo sistemske in lastne omejitve in menijo, da nimajo enakih možnosti za karierni razvoj. Vprašanja, ki so bila najbolj izpostavljena v odgovorih moških, kažejo na ovire, ki preprečujejo večje in hitrejše notranje socialne in kulturne spremembe v vojski, ki bi povsem zagotovile enakovredne možnosti vsakemu pripadniku, ne glede na spol.

Predvsem odločevalci lahko zagotovijo polno integracijo glede spola, kontinuirano promocijo enakopravnosti spolov in sodelovanje žensk pri dejavnostih, povezanih z obrambo. Slovenija je sprejela resolucijo OZN 1325, pri njenem izvajanju pa je treba narediti več in slediti dobrim praksam. Zato potreba po sistematičnem empiričnem spremljanju položaja in vloge žensk v SV ostaja enako pomembna tudi v prihodnosti.

LITERATURA

- Bruneau, Thomas in Matei, Florina Cristiana (2008): Towards a New Conceptualization of Democratization and Civil-Military Relations, *Democratization*, vol.15, n°5, 2008, 909–929.
- Bruneau, Thomas in Matei, Florina Cristiana (2013): *The Routledge Handbook of Civil-Military Relations*, London and New York, Routledge, 2013.
- Bukinac, Zorica (ur.) (1995): *Ženske in oborožene sile*. Zbornik študij, Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije. Ljubljana, 1995.
- Carreiras, Helena (2010): Gendered Culture in Peacekeeping Operations, *International Peacekeeping*, Vol. 17, No. 4, August 2010, 471–485.
- Carreiras, Helena (2015): Gender and Civil-Military Relations in Advanced Democracies. *Res Militaris, ERGOMAS* issue n°1, Women in the Military, Part One, September 2015, 1–18.
- Eden, Jude (2015): Women in Combat. The question of Standards. *Military Review*, March – April 2015, 39–47.
- Edmonds, Martin (1988): *Armed Services and Society*, Leicester University Press, Leicester.
- Forster, Anthony (2006): *Armed Forces and Society in Europe*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2006.
- Furlan, Branimir (2012): *Civilni nadzor in delovanje vojske*. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Gibbons, Susanne W.; Hickling, Edward, J.; Barnett, Scott, D.; Herbing-Wall, Pamela L.; Watts, Dorraine D. (2012): Gender Differences in Response to Deployment Among Military Healthcare Providers in Afganistan and Iraq. *Journal of Women's Health*, Volume 21, November 5, 2012.
- Grizold, Anton (2002): Predgovor. V Jelušič, Ljubica (ur.) in Pešec, Mojca (ur.) (2002): *Seksizem v vojaški uniformi*. FDV, Inštitut za družbene vede, Obramboslovni raziskovalni center; Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Ljubljana.
- Huntington, Samuel P. (1957): *The Soldier and the State, the Theory and Politics of Civil-Military Relations*. New York: Vintage books.
- Jelušič, Ljubica (2003): Slovenian Public Opinion on Security, Defence and Military Issues. V Marie Vlachova (ur.). *The Public Image of Defence and the Military in Central and Eastern Europe*, 182–200. Geneva: Centre for the Democratic Control of the Armed Forces (DCAF); Belgrade: Centre for Civil – Military Relations (CCMR).
- Jelušič, Ljubica (ur.) in Pešec, Mojca (ur.) (2002): *Seksizem v vojaški uniformi*. FDV, Inštitut za družbene vede, Obramboslovni raziskovalni center. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
- King, Anthony (2013): Women in Combat. *The Rusi Journal*, February/March 2013, Vol. 158, No. 1, 4–11.
- Koch, Michael T. in Fulton, Sarah A. (2011): In the Defence of Women: Gender, Office Holding, and National Security Policy in Established Democracies. *The Journal of Politics*, Vol. 73, No. 1 January 2011, 1–16. Southern Political Science Association.

- Moskos, C. Charles; Williams, John A.; Segal, David R. (ed.), (2000): *The Postmodern Military: Armed Forces after Cold War*, Oxford University Press, NY.
- Pešec, Mojca (1995): *Ženska kot nadrejena vojakinja – osebne izkušnje*. V Bukinac, Zorica (ur.) (1995): *Ženske in oborožene sile*. Zbornik študij. Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije. Ljubljana, 1995, 149–157.
- Pešec, Mojca (2002): *Ženske v Slovenski vojski*. V Jelušič, Ljubica (ur.) in Pešec, Mojca (ur.) (2002): *Seksizem v vojaški uniformi*. Fakulteta za družbene vede in Ministrstvo za obrambo. Ljubljana.
- Prezelj, Iztok (1997): *Komuniciranje med oboroženimi silami in javnostmi*. Teorija in praksa 34 (6): 1020–1034.
- Rice, Charles E. (2015): *Women in the Infantry. Understanding Issues of Physical Strength, Economics, and Small-Unit Cohesion*. *Military Review*. March – April 2015, 48–55.
- Valcu, Adala (2007): *Women – A Force within the Army*. Zbornik radova sa Medunarodne konferencije »Žene u vojsci«. Beograd, 2007.
- Witman, Tobie in O'Neill, Jacqueline (2012): *Attention to Gender Increases Security in Operations: Examples from the North Atlantic Treaty Organization (NATO)*. The Institute for Inclusive Security, April 2012, www.inclusivesecurity.org, 31. January 2015.

VIRI

- Resolution 1325, United Nations Security Council, 2000. Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000, S/RES/1325 (2000). Dostopno preko <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf.pdf> (13. 2. 2016).
- Strateški pregled obrambnega resorja (SPOR), (2009), Ministrstvo za obrambo RS. Dostopno preko <http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pdf> (23. marec 2019).
- Summary of the national reports of NATO member and partner nations to the NATO committee on gender perspectives from 2008 to 2014. Dostopno preko http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_03/20160309_IMSM-0156-2016_genad-2014-summary.pdf (23. marec 2016).